

STUDIE

**Bratři i po rozdělení?
Poznámky k zahraničním misím
a dalším modernizačním prvkům
ve vývoji české a slovenské armády**

PETR JANOUŠEK

Brothers Even After the Split? Notes on Foreign Missions and Other Modernization Elements in the Development of the Czech and Slovak Armies

This paper focuses on the formation of the Czech Army and the Slovak Army (since 2002, the Armed Forces of the Slovak Republic) and their development following the dissolution of the federation. It compares how both armies, following their independence, responded to current trends in the European (and later Euro-Atlantic) security (defense) sphere—whether in the period before both countries joined NATO, or afterward, up to the deployment of troops from both countries in Afghanistan. It seeks to determine how they have coped not only with Alliance membership, but also with the need to professionalize their armed forces and the opportunity to participate in overseas operations. Is it possible to speak of the same or similar direction for both Central European armies? Alternatively: what are the specific features and differences in their development? What commonalities or differences can be found in the strategic defense documents of both countries?

Keywords: Czech Army; Slovak Army; modernization; overseas operations; NATO

Úvod

Spolu se vznikem dvou samostatných států – České republiky a Slovenské republiky – vznikly také dvě samostatné armády.¹ Společná (i když ne zcela stejná) minulost a v evropském srovnání více či méně podobné výchozí podmínky je ovšem ovlivňovaly i v dalších etapách jejich vývoje.² Obě navíc vznikly v době, kdy se zásadně měnila bezpečnostní architektura na kontinentu. Po konci studené války se proto vyvíjelo i fungování ozbrojených sil řady evropských států.

Armáda České republiky (AČR) a Armáda Slovenské republiky (ASR, od roku 2002 Ozbrojené síly Slovenské republiky, OS SR) se řadě nových trendů musely přizpůsobovat. Nešlo přitom pouze o překonání (myšlenkového a materiálního) deficitu, který vyplýval z dřívější příslušnosti k východnímu bloku včetně přetrvávající nechuti k vojenské základní službě. Důležité bylo aplikovat změny, které se – pokud se přidržíme českého armádního pojmového dělení – týkaly úrovně politicko-strategické, vojensko-strategické, operační a taktické.³

Dlouhodobým problémem bylo, že se obě armády po roce 1993 sice slovem modernizace často zaklínaly, avšak stanovení konečného cíle bylo poměrně složité, či v podstatě nemožné. Pojem modernizace proto neměl jasně stanovený obsah, a neustále se proměňoval. V praxi dlouhou dobu vyjadřoval především úkol dohnat západní státy – zejména ty alianční. Nešlo však jen o to, v určitých aspektech se česká a slovenská armáda soudobým trendům ve vojenství musela přizpůsobovat paralelně se západními zeměmi. To vyplývalo mimo jiné z celkově klidnější bezpečnostní situace na kontinentu či z diskusí, které na rozpadajícím se blokovém základě probíhaly již na počátku devadesátých let.

Z praktického hlediska byla nejlépe uchopitelná modernizace v materiální rovině, kde ji také bylo nejjednodušší vymezit. Po roce 1993 a zejména po vstupu do NATO (v českém případě po roce 1999, ve slovenském po roce 2004) se rozběhla intenzivní snaha o výměnu zastaralé techniky z dob Varšavské smlouvy. Proces byl komplikovaný nedostatkem (snižováním) financí v rozpočtu mi-

1 Příspěvek vychází z autorova dlouhodobého výzkumu, který je v rámci Vojenského historického ústavu Praha zaměřený na vývoj Armády České republiky po roce 1993 v mezinárodním kontextu. Autor děkuje za připomínky k textu a jeho doplnění plukovníkovi v. v. Ing. Václavu Novotnému.

2 K tématu srov. TOMEK, Prokop: *Československá armáda v čase sametové revoluce. Proměny ozbrojených sil na přelomu osmdesátých a devadesátých let*. Cheb 2019; BAKA, Igor – MAS-KALÍK, Alex – MEDVECKÝ, Matej – MINAŘÍK, Pavel: *Vojenské dějiny Slovenska VII., (1968–1992)*. Bratislava 2016, s. 323–328.

3 *Doktrína Armády České republiky*. Praha 2001. In: *České strategické dokumenty*, online in: <https://mocr.mo.gov.cz/images/Bilakniha/CSD/003.pdf> (2. 10. 2025).

nisterstev obrany či byrokratickými překážkami, konečná meta však byla stejná: výzbroj a výstroj srovnatelná se západními armádami.

V rovině ideové se pojem modernizace armád naplňoval daleko hůř. Na počátku devadesátých let se ještě v Československé armádě (ČSA) sice hovořilo mimo jiné o demokratizaci ozbrojených sil, výsledkem dalšího vývoje však byl vznik dvou spíše technicistních armád, které nedoceňovaly význam humanitního vzdělání. V tomto ohledu potřebným impulzem pro změnu byly studijní pobyty představitelů obou armád na západních vzdělávacích institucích. Z české zkušenosti je například zřejmé, že mnohé vrcholné armádní představitele překvapilo, jak velká pozornost se na západních vojenských školách věnuje studiu dějin.

Následující text přináší základní komparaci/přehled vývoje dvou armád, soustředí se přitom na geopolitické a institucionální vlivy vycházející z celkové mezinárodní atmosféry. Autor si je vědom, že by si pozornost zasloužily i aspekty organizační, zvláště sociální a kulturní a zejména problematika proměny role armády v době přechodu k demokratické společnosti a s tím související pohled na její legitimitu či profesní identitu vojáků. Nicméně v této studii se tomu může věnovat jen pouze nepřímo.

Pracovní skupina ve Spálené ulici

Počátky snahy o vytvoření moderní české armády je možné vystopovat již v roce 1992. Příprava na vznik budoucí AČR se rozběhla v době, kdy se již konkrétně rýsovalo rozdělení společného federálního státu. V září vznikla pracovní skupina, která měla navrhnout příslušnou koncepci výstavby. V základní podobě čítala osm členů. Nechyběl mezi nimi podplukovník Petr Lužný, který měl zkušenosti z vojenských škol v USA. Tým dále mimo jiné tvořili plukovníci Václav Novotný, Pavel Jandáček nebo Karel Kuba. Skupina působila v rámci Úřadu vlády ČR, a svoje sídlo tak měla v jeho kancelářích ve Spálené ulici v Praze. Skupina pracovala pod záštitou vládního zmocněnce pro výstavbu Armády ČR Jiřího Pospíšila (ODS) a měla podporu Úřadu vlády ČR a ministerstva obrany, což se mimo jiné projevilo i tím, že zabezpečení v té době ne zcela běžného moderního vybavení (xerox, počítač atd.) nebyl vůbec problém. Širší podporu skupině potom poskytovalo dalších dvacet až třicet lidí z ministerstva obrany a Generálního štábu.⁴

4 Archiv autora, rozhovor autora s plk. v. v. Ing. Václavem Novotným uskutečněný 23. 8. 2023.

Úkolem skupiny bylo vymyslet koncepci, která bude odpovídat nejen době, ale bude také do značné míry předvídat budoucí vývoj. (Tedy kromě prvního úkolu, kterým byla v podstatě obhajoba potřeby samostatné existence armády.)⁵ Mezinárodní rámec pro armádu, jejímž cílem bylo přiblížit se svojí kvalitou západním armádám, byl daný. Vyplýval z jednání o odzbrojení, respektive kontrole zbrojení, především z těch, která se v letech 1990 a 1991 uskutečnila ve Vídni a týkala se vojenských doktrín.

Tento rámec připravovaná česká armáda musela respektovat. Vídeňských jednání se mimo jiné účastnil Karel Kuba. Právě on byl tím, kdo během jednání přípravné skupiny prosazoval vznik celkem sedmi brigád. Jedna z nich by byla 4. brigáda rychlého nasazení, která měla mít výrazné expediční schopnosti. (Nakonec přitom v souladu s moderními trendy právě tato brigáda byla nositelem modernizace v českém armádním prostředí.)

Koncepci pro budoucí AČR se podařilo dokončit do konce roku 1992. Od 1. ledna 1993 se měla koncepce naplňovat. To samo o sobě nebylo lehké, protože vedení resortu s ní nebylo seznámené.⁶ Oproti původním politickým záměrům připadlo vedení ministerstva obrany KDU-ČSL a ministrem obrany se namísto Jiřího Pospíšila stal Antonín Baudyš. Nakonec se však podařilo koncepci do té míry připravit, že ji 29. dubna 1993 Rada obrany státu doporučila k projednávání ve vládě a parlamentu.

Již tehdy bylo zřejmé, že Česká republika hodlá své bezpečnostní zajištění spojit s členstvím v NATO (a tehdy také s členstvím v Západoevropské unii). Počítalo se s tím, že armáda bude mít obranný charakter a bude malá a moderní (sic). „Z ekonomických důvodů nelze v dohledné době vybudovat plně profesionální armádu. Proto bude zachována všeobecná branná povinnost, i když při kratší době služby. Mírová velikost armády roku 1996 bude 65 tisíc vojáků v činné službě, což umožňuje rozvinout trojnásobně větší armádu válečnou. Počet 65 tisíc představuje v současné době mezní hodnotu, která umožňuje armádě plnit základní úkoly v míru a v případě potřeby mobilizační rozvinutí a vedení účinné obrany území ČR a ochrany obyvatelstva,“ stálo mimo jiné v koncepci.⁷ Počítalo se také s tím, že v České republice bude působit pracovní tým NATO.

I Slovensko se systematicky s předstihem připravovalo nejen na dělení armády, ale také na vznik vlastních ozbrojených sil. Ještě v roce 1992 vláda SR jmenovala zplnomocněncem pro vytvoření Velitelství Armády SR generálma-

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 JANDÁČEK, Pavel: Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996. In: *Vojenské rozhledy*, 1993, roč. 2 (34), č. 5, s. 3–11.

jora Júliuse Humaja, tedy muže, který se následně stal prvním velitelem ASR.⁸ Po vzniku samostatného Slovenska se v teoretické a praktické rovině na rozvoji armády podílela mimo jiné ministerská sekce výstavby a politiky. (Od 1. ledna 1993 jí velel generálmajor Mojmir Hergovič, od března generálmajor Ján Pančík.)⁹

Výmluvné je, že slovenská armáda měla v devadesátých letech velmi podobnou vizi jako ta česká. „Základní orientací bezpečnostní politiky Slovenské republiky je orientace na získání plnohodnotného členství v Severoatlantickém paktu. Úsilí o vstup do Severoatlantického paktu nesleduje jen politický a vojenský cíl, ale zároveň potvrzuje, že Slovenská republika akceptuje hodnotový systém, který Aliance prosazuje a chrání,“ stálo v obranné doktríně Slovenské republiky z roku 1994.¹⁰ Problémem však bylo její naplňování – po řadu let limitované politickým vedením země v čele s předsedou vlády Vladimírem Mečiarem. V praktické podobě však také Slovensko pracovalo na struktuře své armády, která měla odpovídat moderním trendům. 1. září 1994 byl vytvořen Generální štáb Armády Slovenské republiky v čele s generálplukovníkem Jozefem Tuchyňou. Mechanizované, tankové, dělostřelecké a protiletadlové pluky se měly mimo jiné transformovat na brigády.¹¹ A také na Slovensku se brzy začalo plánovat vytvoření jednotek rychlého nasazení.¹²

Z dostupných dobových dokumentů vyplývá, že ve vztahu k zahraničí nemělo Slovensko až tolik odlišné výchozí podmínky týkající se ambicí vstoupit do NATO. Politická realita však pro tyto ambice představovala čím dál tím větší brzdu.¹³

8 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru. 15 rokov ozbrojených síl Slovenskej republiky 1993–2008 / In the Service of Country, Democracy and Peace. 15 years of Slovak armed forces 1993–2008*. Bratislava 2008, s. 18.

9 Tamtéž, s. 20.

10 *Obranná doktrína Slovenskej republiky*. Bratislava 1994. In: *Obranná stratégia SR*, online in: <https://www.mosr.sk/data/att/163405.pdf> (15. 10. 2025).

11 BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: *Ozbrojené síly Slovenskej republiky. História a súčasnosť 90 rokov, 1918–2008*. Bratislava 2008, s. 168.

12 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru*, s. 60.

13 JANOUŠEK, Petr: *Na Západ hled! Proměna zahraničního směřování československé armády v letech 1989–1992*. Praha 2025, s. 289–290.

Elitní jednotky a elitní vojáci

V případě české armády, která se složitě vypořádávala s dědictvím minulosti, sehrály elitní jednotky roli modernizátora. Jako elitní lze v dobové logice brát tu jednotku, která měla na svou dobu špičkové vybavení a plnila úkoly (účast v zahraničních misích), které odpovídaly nejnovějším trendům v Evropě a ve světě. V tomto ohledu klíčovou roli sehrála nejprve 4. brigáda rychlého nasazení, na Slovensku potom podle všeho Prapor rychlého nasazení. (Za elitní lze považovat i prostějovskou speciální jednotku nebo žilinský 5. pluk speciálního určení.) Tyto jednotky mimo jiné spojovala schopnost rychle zamířit do konfliktních oblastí a postupně inovovaný výcvik. Účastnily se také mezinárodních cvičení.¹⁴

Vstřebávat dobové trendy v devadesátých letech znamenalo především přípravu na mírové mise OSN, na operace pod velením NATO, později pak mimo jiné na nepravidelnou válku, která se odehrávala v Afghánistánu nebo v Iráku.¹⁵ Navíc bylo nutné vyrovnat se s tím, že v komunistickém období byla armáda neustále ideologicky indoktrinována. V postkomunistickém období devadesátých let proto elitní jednotky musely hledat nejen novou podobu fungování, včetně výcviku, ale vlastně i nový smysl či nosnou ideu. V širším smyslu se to týkalo celé armády, u speciálních a elitních jednotek se ale potřeba změny ukázala nejvýrazněji.¹⁶

Pozměnit výcvik a přijmout nové trendy nebylo až zase tak obtížné. Problematičtější bylo, že je museli přijmout a naplňovat vojáci, lidé, jejichž představy o armádě se formovaly v předchozím období. To si dobře uvědomovalo velení armády, které se snažilo vojáky, a především velitele formovat jinak. Ti měli načerpat znalosti na západních vojenských školách, a proto měli příslušníci těchto jednotek přednost při vysílání na zahraniční pobyty a studia. Patrný byl tento trend již za působení náčelníka Generálního štábu generála Jiřího Nekvasila.¹⁷ Z řad 4. brigády rychlého nasazení a ze speciálních sil se tak následně rekrutovalo i mnoho nejvyšších představitelů Generálního štábu či přímo ná-

14 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru*, s. 78.

15 K tématu srov. JANOUŠEK, Petr: Czechoslovak / Czech Elite Military Units in the Post-communist Era. In: *Special Operations in Past and Present. Implications for Policy Makers. Proceedings of the 21st Annual Conference of the Partnership for Peace Consortium Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group of the Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 23–27 May 2022*. Ed. Hoffenaar, Jan. Gdynia 2024, s. 145–153.

16 Tamtéž.

17 Tamtéž.

čelníků Generálního štábu (Petr Pavel, Aleš Opata, Karel Řehka a další.) A podobně to platilo i ve slovenské armádě, když někteří její představitelé absolvovali jazykové kurzy či odborné stáže na Západě. (Milan Maxim například ve Francii, Peter Vojtek v Německu atd.)

Důsledkem bylo, že si alespoň někteří vrcholní představitelé armády začali uvědomovat význam humanitního vzdělání. Na zahraničních školách na Západě totiž zjistili, jak velký význam se přikládá vojenské historii, což v technicky a technicistně orientovaných střeoevropských armádách bylo novinkou. (Rozdíl byl možná daný tím, že před rokem 1989 byly armády východního bloku silně ideologicky indoktrinovány a musely vstřebávat pouze jednostranné pojetí dějin. A i když na konci osmdesátých let už ideologie v československé armádě ustupovala, nepochopení významu studia dějin přetrvávalo.)

K proměně armády navíc v českém prostředí pomáhali zahraniční poradci, kteří mimo jiné působili na Generálním štábu.¹⁸ Na Slovensku vývoj probíhal podobně. Po rozdělení státu se nicméně míra a forma spolupráce se zahraničními experty poněkud lišila. Češi více vyzdvihovali potřebu formalizovat kontakty mezi českými a americkými jednotkami, které se nacházely v sousedním Německu. Dále Američané mimo jiné pomáhali s počátečními úvahami o vzniku duchovní služby v armádě, ale také třeba se zásadami personální práce.¹⁹ Slováci zase žádali o vyslání expertů, kteří by asistovali při tvorbě vojenského právního systému.²⁰

Sémantický rozměr modernizace měly vyjádřit též čestné názvy, které elitní jednotky obdržely, aby už svým označením odkazovaly na demokratické odbojové tradice. Prostějovské speciální síly dostaly čestný název Generála Františka Moravce, 4. brigáda rychlého nasazení zase od prezidenta Václava Havla obdržela čestný název Obrany národa. (Samozřejmě takové odkazování nepředpokládalo hlubokou dějinnou znalost a bylo spíše součástí novodobého mýtu/narativu.) Na Slovensku nesl žilinský 5. pluk speciálního určení čestný název Jozefa Gabčíka.²¹

18 K tématu srov. COSSABOOM, Robert T.: *The Joint Contact Team Program. Contacts with Former Soviet Republics and Warsaw Pact Nations 1992–1994*. Washington, D.C., 1997, s. 41–44.

19 V České republice vznikla duchovní služba v armádě v roce 1998, na Slovensku již na začátku roku 1995; COSSABOOM, Robert T.: *The Joint Contact Team Program*, s. 41–44.

20 Tamtéž, s. 44–46.

21 Česká republika a Slovensko nejsou jedinými menšími státy, kterým speciální síly (elitní jednotky) umožňovaly být aktivními hráči ve větších vojenských aliancích / organizacích. Srov. ANGLIM, Simon: *Little Spartans. How Small State Militaries Use Special Forces to Punch Above Their Weight*. In: *Military Strategy Magazine*, 11. 11. 2005, online in: <https://www.>

V českém případě navíc platilo, že příslušníci prostějovské jednotky a 4. brigády rychlého nasazení se významně podíleli na pozitivní proměně pohledu české veřejnosti na armádu. V devadesátých letech totiž veřejnost postupně přestala armádu vnímat jako součást totalitní mašinerie, neboť oceňovala její zapojení do zahraničních (mírových) operací, ale také armádní pomoc při živelních pohromách – příkladem v České republice byly povodně v roce 1997. Na Slovensku armáda pomáhala mimo jiné při záplavách v roce 2002. Podle některých průzkumů platila armáda na Slovensku již v roce 1994 za velmi důvěryhodnou instituci. Více let po sobě ji podporovalo sedmdesát až osmdesát procent obyvatel, což mohl být jeden z důsledků rozdělení státu. Jednoduše řečeno: Slováci měli větší radost z armády jako atributu samostatného státu. Ve stejné době přitom byla důvěra v armádu v České republice, kde platila větší provázanost s předchozím obdobím, znatelně nižší. Populárnější začala být až po vstupu do NATO.²²

Strategické dokumenty a jejich aplikace

Skutečnost, že snahy modernizovat armádu v obou zemích probíhaly zejména zpočátku velmi podobně, naznačují i strategické dokumenty, jimiž oba státy reagovaly na změněné mezinárodní prostředí po konci studené války.

Projevovalo se to mimo jiné v přístupu k vojenské základní službě. Jestliže se ještě na počátku devadesátých let v českých strategických dokumentech deklarovalo, že se – zatím – nepočítá s plně profesionální armádou, záhy se to začalo proměňovat. Především díky konci studené války a s tím spojené představě, že Evropě již v dohledné době nehrozí zásadní vojenský střet. I západní státy si tak uvědomovaly, že velké armády ztrácejí svůj smysl. Platily za neekonomické a do jisté míry vzhledem k dobovým požadavkům i za nefunkční. Projevem toho byl i důraz na budování expedičních sil, které se mohly v krátkém čase vypravit do zahraničí. Podobné operace se přitom z principu nehodily pro brance. Během devadesátých let postupně k odstranění povinné vojny a zavedení dobrovolnické profesionální armády přistoupily Belgie, Francie, Ni-

militarystrategymagazine.com/exclusives/little-spartans-how-small-state-militaries-use-special-forces-to-punch-above-their-weight/ (7. 1. 2026).

- 22 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru*, s. 42; *Armáda České republiky: Symbol demokracie a státní suverenity 1993–2012*. Praha 2013, s. 124. Otázkou je, jak se na odlišné percepci armády podepsalo vnímání normalizačního období, které se v České republice lišilo. K tématu srov. RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*. Praha 2012, s. 500–509, 533–571.

zozemsko, po roce 2000 je následovaly mimo jiné Španělsko nebo Itálie a většina postkomunistických států.²³ Tento trend posiloval i technologický rozvoj, tedy nasazování vysoce přesných zbraňových systémů, jež posilovalo přesvědčení, že obrana vlastního území pomocí fyzicky masivních armád již není potřeba.

Problémem v českém prostředí byla aplikace strategických dokumentů. Určovaly sice směr přemýšlení, občas však byly odtržené od politické reality. (Na Slovensku byl tento rozpor patrný zejména v devadesátých letech v době vlády premiéra Vladimíra Mečiara, jehož praktické činy se rozcházely s deklarovaným cílem vstupu do demokratických euroatlantických a evropských struktur.) Větší výpovědní hodnotu měly strategické dokumenty, které tvořili vojáci a civilní odborníci, v detekci proměn bezpečnostního prostředí. To platilo od devadesátých let přes období po 11. září 2001 až do etapy po ruské nelegální anexi Krymu. Jinak řečeno: odkud může přijít nebezpečí, dokázali experti identifikovat, politická reakce (často nedostatečná a nechápavá) byla věcí druhou.

NATO jako hybatel modernizace

Přechod na profesionální armádu přichází po vstupu obou zemí do NATO.²⁴ Komunikace s představiteli Aliance o možné modernizaci armády byla pro Česko a Slovensko inspirativní už v čase polistopadového společného státu. To usílí ilustrují mimo jiné pravidelné příspěvky publikované v armádním časopise *A report*, které byly věnované západním armádám.²⁵ Tento trend pak u obou států posiluje díky programu Partnerství pro mír (Partnership for Peace, PpP) a také díky působení v zahraničních operacích. Obě země následně deklarovaly své odhodlání stát se součástí NATO. Výhodou Česka ovšem bylo, že Západ vnímal jeho vnitřní politickou situaci jako kompatibilní s evropskými hodnotami. Naproti tomu reálné kroky slovenské vlády vedené Vladimírem Mečiarom budily odlišný dojem. Vedly k tomu, že slovenské úsilí o přiblížení k NATO – nakonec korunované též vstupem do Aliance – se mohly naplno

23 Německo tento krok učinilo až v roce 2010, což však bylo dané tamním specifickým společenským a historickým kontextem – také koncepcí občan v uniformě / systém vnitřního řízení (Staatsbürger in Uniform / Innere Führung). Zejména pro Francii šlo o výraznou změnu, neboť zde byla historicky zakořeněná nedůvěra k profesionální armádě a součástí tradice naopak byly revoluční „lidové“ armády.

24 BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: *Ozbrojené síly Slovenskej republiky*, s. 174.

25 JANOUŠEK, Petr: *Na Západ hledí*, s. 295.

rozběhnout až po roce 1998 s vládou Mikuláše Dzurindy.²⁶ Zpoždění vstupu do NATO samozřejmě také přineslo jisté zpomalení modernizačních snah na Slovensku, i když tamní armáda tvrdila, že na vstup byla připravená již dříve.²⁷ Problémem na Slovensku před vstupem do NATO byl i nedostatek peněz pro armádu a chyby v systému obranného plánování nebo nedostatek personálu pro mírové síly.²⁸

V českém i slovenském případě platilo, že spolupráce s Aliancí se již před vstupem promítala do organizační podoby armády.²⁹ Po vstupu do NATO inspirace ze zahraničí nadále posilovala. Aliance silně tlačila na rozvoj kvality vybraných jednotek předurčených do spojeneckých sil. Již v roce 2006 tak česká armáda hlásila dosažení tzv. počátečních operačních schopností, což se týkalo různých jednotek napříč armádou. Cílem bylo zajistit schopnost účastnit se aliančních (koaličních) operací s již velmi významným kontingentem. V souvislosti se členstvím v NATO se také měnil systém velení a řízení, potřebné také bylo zavést systém obranného plánování kompatibilní s aliančním systémem.

I samo NATO ovšem od počátku devadesátých let procházelo zásadním modernizačním procesem. Nejprve se muselo přizpůsobit změněné realitě po konci studené války, později reagovalo na změny bezpečnostního prostředí po 11. září 2001. Přelomové v tomto ohledu byly summity, z nich první se (nikoli náhodou) konal v Praze (2002) a další v Istanbulu (2004), kdy se NATO rozhodlo rozvíjet nové schopnosti a dále se transformovat.³⁰

Kromě samotné spolupráce na aliančním základě se již od devadesátých let rozvíjela česká bilaterální spolupráce s klíčovými zeměmi NATO. Logicky hlavní roli v tomto sehrávaly USA. Po vstupu do NATO posilovala spolupráce i s dalšími zeměmi. S Británií to bylo mimo jiné na půdorysu BMATT CEE (British Military Advisory and Training Team for Central and East Europe) –

26 BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: *Ozbrojené síly Slovenskej republiky*, s. 200; k tématu dále srov. *Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska*. Eds. Bútora, Martin – Šebej, František. Bratislava 1998.

27 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru*, s. 82.

28 Tamtéž, s. 116.

29 Zapojení armád menších států do koaličních vazeb představuje obecný dějinný problém. K tématu srov. MARŠÁLEK, Zdenko: Druhá československá samostatná paradesantní brigáda v SSSR a její bojová hodnota – plány, představy a možnosti versus realita. In: *Československá armáda 1939–1945 (Plány a skutečnost)*. Příspěvky z mezinárodní konference 22.–23. října 2002. Sestavila Zudová-Lešková, Zlatica. Praha 2002, s. 138–144.

30 V Praze se jednalo o tzv. Pražský závazek ke schopnostem (Prague Capabilities Commitment, PCC). Severoatlantická aliance na pražském summitu představila rovněž koncepci Sil rychlé reakce NATO (NATO Response Forces, NRF), schopných rychle reagovat na vznik krizových situací.

britský tým působil ve Vyškově, spolupracoval však i se slovenskou armádou. A to je jeden příklad za všechny. Čeští i slovenští vojáci mohli po vstupu do NATO začít naplno vstřebávat „know-how“ západních států.

Zahraniční mise/operace

Dalším trendem, který se od devadesátých let promítal do vývoje obou armád, byla potřeba budování expedičních jednotek a potřeba připravit jednotky rychlé reakce, jak to odpovídalo tehdejší mezinárodní situaci. Toto navíc posiloval také fakt, že součástí budování sebevědomí české armády byl i mýtus zahraničních misí/operací po roce 1990, který se přetvořil v systematický narativ. České (ale i slovenské) armádě nabízely totiž tyto zahraniční operace možnost vyzkoušet si účast v konfliktech různého typu, spolupracovat se spřízněnými armádami a také se prezentovat jako vojsko funkční a úspěšné. Ještě v době Československa se vojáci zapojili do války v Zálivu, která byla konvenčním konfliktem. V roce 1992 následovala mírová mise UNPROFOR v rozpadající se Jugoslávii, kam českoslovenští vojáci přijeli, aby v prostředí zamrzlé války pomáhali udržovat status quo. Cílem bylo umožnit politikům prostřednictvím mírové operace nalézt řešení konfliktu. Poslední společnou jednotkou federálního státu byl právě prapor v misi UNPROFOR, kterému velel podplukovník Karel Blahna. Výcvik do této mírové mise OSN byl daleko důkladnější a propracovanější. Rovněž byl mnohem tvrdší. Koncipován byl jako pozemní a výsadkový, když vojáci mimo jiné absolvovali dlouhé noční pochody, které doprovázely i přepady. Testovala se nejen fyzická, ale i psychická odolnost. Příslušníci československého praporu byli připraveni na to, aby se uměli vyhnout nebezpečí, které vyplývalo z nástražných výbušných zařízení. Přímou v operaci se jim také hodilo, že již doma trénovali komunikaci s místními obyvateli. Na tento výcvik potom navázaly i další samostatné české prapory.

Další kapitolu v dějinách novodobých operací představovaly mise, které vedla Severoatlantická aliance, do nichž se Česká republika zapojovala v době, kdy o vstupu do NATO vyjednávala. První takovou operací byla IFOR (Implementation Force), do které se na území Bosny a Hercegoviny zapojili také čeští vojáci. Cílem bylo udržovat bezpečné prostředí a vynucovat dodržování mírové smlouvy, tzv. Daytonské dohody.

Oproti předchozí mírové misi OSN tak byl větší důraz kladen na samotný vojenský výcvik, již včetně obrany proti asymetrickým hrozbám. (V předchozí době se podobná příprava zřejmě týkala jen průzkumných jednotek, a to jen okrajově.) V přípravě šlo jen o jednu z položek, celkově ale platilo, že mise

IFOR představovala určitý zlom, neboť se počítalo s více bojovými úkoly. V podobném duchu se pak nesl i výcvik do misí SFOR I, II (Stabilisation Force) a KFOR (Kosovo Force). Šlo o období, kdy se příprava do mise nadále odehrávala v Českém Krumlově v tamní výcvikové základně. Do mise SFOR ve druhé polovině devadesátých let své vojáky vyslalo i Slovensko, které se tak snažilo dohnat předchozí zpoždění a absenci v operacích pod velením NATO.³¹

Působení v operacích na Balkáně – od jejich počátku v roce 1992 – plynule rozšiřovalo škálu dovedností, které bylo potřeba trénovat. Zprvu byl vojenský výcvik obohacen o kulturní aspekt – mimo jiné v podobě porozumění místním zvykům. Postupem času se z bojového výcviku stávala komplexnější příprava, která zahrnovala i techniky deeskalace konfliktů nebo poskytování humanitární pomoci. Obecně se též během výcviku kladl větší důraz na modelování reálných situací. Jednotky také procházely školením v oblasti mezinárodního práva a lidských práv. Intenzivní byla také výuka angličtiny.

Jeden z vrcholů českého a slovenského působení v zahraničních operacích představoval společný prapor, který působil v operaci KFOR v Kosovu.³² Spolupráce českých a slovenských vojáků byla důležitá hned z několika důvodů – vojáci ještě nedávno společného státu ukázali, že mohou opět v zahraničních operacích kooperovat, a slovenští vojáci za české asistence mohli předvést, že se rovněž Slovensko v brzké době může stát členským státem NATO.

Pokud se podíváme na další mise, tak můžeme říci, že v operacích v Afghánistánu postupně kontingenty z obou zemí těžily již z delšího členství v NATO. U české armády tomu odpovídala velká šíře úkolů. Češi a Slováci se také v Afghánistánu naplno setkali s hrozbami nepravdivé války. V českém prostředí se moderní definice nepravdivé války usazovala právě v souvislosti s nasazením v Afghánistánu.

Základem bylo cvičit techniku a taktiku boje proti povstalcům. Klíčová byla rychlost reakce – ať už se to týkalo reakce na přepadení, nebo improvizovaná výbušná zařízení. Důležité také bylo natrénovat boj v zastavěných oblastech, což mimo jiné zahrnovalo taktiku vstupu do budov, boj zblízka nebo přepady. Vojáci se také museli naučit lépe rozpoznávat asymetrické hrozby, a ještě větší význam mělo v Afghánistánu shromažďování zpravodajských informací o ne-

31 LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru*, s. 96. Slovenští ženisté působili i ve prospěch aliančních zemí zapojených do operace IFOR, i když sami de iure nebyli součástí operace. Tamtéž, s. 226, 246.

32 V letech 2002 až 2005 fungovala v Topolčanech také společná česko-slovensko-polská brigáda. V Iráku zase v roce působil 1. československý prapor radiační, chemické a biologické ochrany.

příteli. K tomu byly využívány lidské zpravodajské zdroje (HUMINT), ale i moderní technologie – drony a další možnosti. Klíčové pro celé spojenecké úsilí byly snahy porozumět místní kultuře, tento aspekt tak ve výcviku hrál ještě výraznější roli, než tomu bylo v případě balkánských válek. Na místě bylo důležité navázat spolupráci s místními lídry. Afghánistán představoval zkoušku i z hlediska alianční tzv. interoperability.

Předmětem dalšího výzkumu může být také rozsah a podoba zkušeností, které armády obou států díky zahraničním operacím získaly, převzaly a aplikovaly ve své činnosti. V tuto chvíli je zjevné, že motivací k tomu byl blížící se vstup do NATO a následně i příslušnost k němu. Naopak jistým negativním projevem mýtu (narrativu), který představovala účast v zahraničních misích, bylo, že zůstávala stranou tzv. vševojsková schopnost, respektive schopnost bránit vlastní území.

Závěr

Pro obě armády platí, že sledovat jejich vývoj čistě národním prismalem je nedostatečné, jde o širší problematiku, která by si jistě zasloužila bádání v rámci minimálně celé postkomunistické střední Evropy.

Obecně armáda představuje spíše konzervativní element ve společnosti. Zatímco ve své činnosti musí být armáda flexibilní a musí mít schopnost rychle reagovat na změny, její proměna je naopak z podstaty věci časově náročná a zatížená značnou setrvačností. Je to tak i při zpětném pohledu na minulá desetiletí, kdy armády procházely složitými strategickými proměnami. Toto období bylo na začátku orámované koncem studené války, kdy hrozil vznik zničující konvenční, ale i jaderné války mezi oběma bloky. Následovalo období tzv. mírových dividend a expediční charakter ozbrojených sil. Dnes se nebezpečí války vrátilo, což je v Evropě dané celkovou proměnou geopolitické a bezpečnostní situace v čele s ruskou agresivní (imperiální, dobyvačnou) politikou. Nynější konflikt by se odehrával na sofistikovaném bojišti s využitím aktuálních nejmodernějších technologií.

V praxi však v poslední době došlo k radikálnímu osekávání obranných rozpočtů, což podle expertů vedlo téměř k likvidaci schopnosti bojovat déle než několik dnů. (Mimo jiné kvůli naprosto nedostatečným zásobám munice.) Negativně se projevovala neschopnost mnoha aliančních států dosáhnout cíle výdajů na obranu ve výši dvou procent HDP. (Mění se to až v poslední době, kdy zase představuje problém smysluplné využití peněz.) To vše byly zásadní dynamické změny vnějšího prostředí/rámce, se kterými se česká (a samozřejmě i slovenská) armáda musela a stále musí vyrovnávat. Ne vždy se to dařilo dobře.

Armáda se v České republice minimálně jedno desetiletí, či spíše ještě déle, potýkala s minulostí před rokem 1989. Tím byla ovlivněná veškerá snaha o modernizaci. To, že nešlo o jednoduchý proces, si uvědomovali už současníci.³³ Vnímání armády v české společnosti prošlo proměnou – od negativního postoje k armádě jako zbytečné posttotalitní zátěži přes pochopení jejího významu při ochraně obyvatel (např. při povodních) až po současné chápání její klíčové role pro zajištění bezpečí tváří v tvář agresivní válce vedené Ruskou federací pouhých několik set kilometrů od českého a slovenského území.

Proměna československé/české armády, včetně její profesionalizace, se logicky musela promítnout do schopností českých jednotek plnit stanovené úkoly v náročném konfliktním prostředí v zahraničí. Někteří vojáci, kteří se do misí zapojili již v devadesátých letech, připouští jistou nesystémovost přípravy tehdejší postsocialistické armády. Hovořit o metodě pokus omyl je však možná příliš příkré. V Afghánistánu i v prostředí nepravidelné války a povstaleckého boje se nicméně jednoznačně ukázala výhoda vyslání zkušených vojenských profesionálů, kteří prošli propracovaným výcvikem.

V obou státech se občas ukazoval nesoulad mezi politickou sférou a praktickými potřebami armády. Samostatnou kapitolou v tomto ohledu byla obměna výzbroje a výstroje. Přechod od zastaralé sovětské techniky kromě někdy komplikovaných nákupů v zahraničí znamenal také příležitost pro zbrojní průmysl v obou zemích. Zároveň platilo, že pořizování nové techniky v obou zemích občas mělo až příliš velké zpoždění a spolu se zmenšováním obou armád a jejich rozpočtů mělo negativní efekt.³⁴ Symptomatické také je, že ozbrojené síly v obou státech procházely častými reformami, restrukturalizacemi či redislakacemi, které řadoví vojáci mohli vnímat negativně. Ideová modernizace obou armád a jejich vrcholných představitelů by se samozřejmě bez těsné spolupráce se západními státy neobešla.

V příspěvku byla sledována institucionální reakce (vznik dvou samostatných armád, elitní jednotky a elitní vojáci) na mezinárodní dění. V dalších sledovaných aspektech (strategické dokumenty a jejich aplikace, NATO jako hybatel modernizace a zahraniční mise/operace) platí, že obě armády reagovaly podobně – byly nucené někdy i trochu proti své vůli přijímat impulzy ze zahraničí.

Za současného stavu vědomostí (a bez příslušných písemných pramenů) není zatím možné sledovat konkrétní a detailní rozdíly v modernizačním procesu v obou zemích. Snad lze ale nyní říci, že modernizace v Česku i na Sloven-

33 Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec. Praha 2003. In: *A report*, 2003, s. 3. In: České strategické dokumenty, online in: <https://mocr.mo.gov.cz/images/Bilakniha/CSD/005.pdf> (13. 1. 2026).

34 *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*. Bratislava 2013, s. 78–79.

sku se odehrávala na velmi podobné bázi. Možná některé etapy či kroky proběhly v různém čase, výsledky ale byly analogické. Rozdíly vyplývaly mimo jiné z rozdílné velikosti obou států, s čímž souvisely také finanční zdroje pro armádu. Skutečné zhodnocení modernizačního procesu i v kontextu politického vývoje (Mečiarova éra atd.) však bude teprve příštím výzkumným úkolem.

POUŽITÉ ZDROJE

Prameny

Webové stránky se strategickými dokumenty

České strategické dokumenty, online in: <https://mocr.mo.gov.cz/dokumenty-a-legislativa/ceske-dokumenty-46088/>.

Obranná stratégia SR, online in: <https://www.mosr.sk/obrana-strategia-sr>.

Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec. Praha 2003. In. *A report*, 2003, s. 3–12, online in: <https://mocr.mo.gov.cz/dokumenty-a-legislativa/ceske-dokumenty-46088/>.

Rozhovory

Rozhovor autora s plk. v. v. Ing. Václavem Novotným uskutečněný 23. 8. 2023

Literatura

Armáda České republiky: Symbol demokracie a státní suverenity 1993–2012. Praha 2013

ANGLIM, Simon: Little Spartans. How Small State Militaries Use Special Forces to Punch Above Their Weight. In: *Military Strategy Magazine*, 11. 11. 2005, online in: <https://www.militarystrategymagazine.com/exclusives/little-spartans-how-small-state-militaries-use-special-forces-to-punch-above-their-weight/>

BAKA, Igor – MASKALÍK, Alex – MEDVECKÝ, Matej – MINAŘÍK, Pavel: *Vojenské dejiny Slovenska VII, (1968–1992)*. Bratislava 2016

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. Bratislava 2013

BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: *Ozbrojené síly Slovenskej republiky. História a súčasnosť 90 rokov, 1918–2008*. Bratislava 2008

- COSSABOOM, Robert T.: *The Joint Contact Team Program. Contacts with Former Soviet Republics and Warsaw Pact Nations 1992–1994*. Washington, D.C., 1997
- JANDÁČEK, Pavel: Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996. In: *Vojenské rozhledy*, 1993, roč. 2 (34), č. 5, s. 3–11
- JANOUSEK, Petr: Czechoslovak / Czech Elite Military Units in the Post-communist Era. In: *Special Operations in Past and Present. Implications for Policy Makers. Proceedings of the 21st Annual Conference of the Partnership for Peace Consortium Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group of the Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 23–27 May 2022*. Ed. Hoffenaar, Jan. Gdynia 2024
- JANOUSEK, Petr: *Na Západ hled! Proměna zahraničního směřování československé armády v letech 1989–1992*. Praha 2025
- LICHNER, Ján – NIŽŇANSKÝ, Jaroslav – PURDEK, Imrich – ŠMIDA, Milan – VITKO, Pavol: *Ve službách vlasti, demokracie a mieru. 15 rokov ozbrojených síl Slovenskej republiky 1993–2008 / In the Service of Country, Democracy and Peace. 15 years of Slovak armed forces 1993–2008*. Bratislava 2008
- MARŠÁLEK, Zdenko: Druhá československá samostatná paradesantní brigáda v SSSR a její bojová hodnota – plány, představy a možnosti versus realita. In: *Československá armáda 1939–1945 (Plány a skutečnost). Příspěvky z mezinárodní konference 22.–23. října 2002*. Sestavila Zudová-Lešková, Zlatica. Praha 2002, s. 138–144
- RYCHLÍK, Jan: Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha 2012.
- Slovensko v šedej zóne? Rozšiřovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska*. Eds. Bútora, Martin – Šebej, František. Bratislava 1998
- TOMEK, Prokop: *Československá armáda v čase sametové revoluce. Proměny ozbrojených sil na přelomu osmdesátých a devadesátých let*. Cheb 2019